

КОЛОНКА РЕДАКЦІЇ

ПРОЦЕС ІНТЕЛЕКТОКОРИСТУВАННЯ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ПРОБЛЕМА РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ЛЮДСТВОМ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ ПЛАНЕТИ

В. П. Петренко, С. Я. Кісь, Я.І. Каламбет
ІФНТУНГ, вул. Карпатська, 15, м. Івано-Франківськ, Україна, 76019,
e-mail: ipr.pvp@gmail.com

Український переклад англомовного варіанту доповіді, презентованої авторами на II-й Міжнародній конференції «Дилемати наукових досліджень в різних галузях науки» (Республіка Польща, м. Катовіце, 09.05.2017.)

Всі природні ресурси планети Земля використовуються тільки і виключно певною їх частиною – живими створіннями – активною складовою кругообігу ресурсів і наслідків обумовлених цим кругообігом змін в природі.

В переліку живих створінь особливе місце займає людина та її активна діяльність з використання всіх інших ресурсів планети, їх незворотного трансформування, постійного генерування нових змін та накопичення як позитивних, так і негативних наслідків їх реалізації.

Проблема радикального реінжинірингу відносин людина-природа з повною силою сьогодні постала на порядку денному внаслідок генерування існуючим порядком і станом цих відносин цілком очевидних загроз як для кожної окремишньої людини, так і для людства загалом.

Однак, більшість пропозицій стосовно шляхів досягнення бажаного рівня добробуту і безпеки людини і людства з одночасним забезпеченням їх прагнення жити в гармонії з природою, поки що зустрічаються з величезними проблемами в реалізації цих потреб та суперечностей у можливостях їх задоволення. Джерелом виникнення всіх цих потреб і суперечностей інтелект людини, інтелект людських ресурсів природи. Тому і генератором ідей щодо можливих шляхів задоволення потреб без одночасного створення майбутніх проблем з ліквідацією наслідків цього задоволення також повинен виступити інтелект людини, що вимагає пошуку нових підходів до управління результативним і ефективним використанням саме цього природного ресурсу.

Проте, у потужній і знаковій колективній праці групи відомих українських науковців «Наукові основи національної стратегії сталого розвитку України», в якій ними запропонована «...загальнонаціональна ідеологія < ... >, котра визначає світоглядну позицію людини і суспільства щодо суті відносин з приводу використання наявних природних, екологічних та інших ресурсів» [1, с. 4], місце та роль саме людських ресурсів нашої держави виписані традиційно, згідно домінуючих до останнього часу у суспільстві і науці стереотипів.

Звернемо увагу на той факт, що в цій праці у розділі 2 під назвою «Раціональне використання природних ресурсів» вченими розміщено рекомендації щодо належного використання «мінерально-сировинних», «земельних», «водних», «лісових» і, навіть «вторинних» ресурсів. Однак, для рекомендацій щодо використання самого головного природного ресурсу планети Земля – «інтелектуального», носіями якого є люди – місця не знайшлося.

Проте, саме раціоналізація інтелектуальної діяльності людських ресурсів матінки природи сьогодні потребує особливої уваги науки через пріоритетне врахування сучасних імперативів глобального розвитку.

В якості таких імперативів автором дослідження [2, с. 7] було визначено:

а) об'єктивно існуючі закономірності глобального розвитку;

б) суперечності між носіями протилежних інтересів;

в) виклики розвитку, які виникають із існуючих суперечностей;

г) формалізовані нормативні рішення та угоди, обов'язкові для виконання суб'єктами діяльності в процесі природокористування.

Цілком очевидно, що встановлення «закономірностей», усвідомлена фіксація, аналіз і спроби нівелювання виникаючих «суперечностей інтересів» і «викликів», а також генерування «формалізованих рішень» є наслідком виключно інтелектуальної активності людських ресурсів, якість якої і яких визначає якість отриманих ними «інтелектуальних продуктів», а в подальшому – якість їх реалізації в процесах природокористування та наслідки використання природних ресурсів людством у вигляді а) рівня добробуту людей і б) рівня збереження-відновлення/знищення-втрати природних ресурсів.

В роботах [3 і 4] така інтелектуальна активність названа «інтелектокористуванням» – процесом організації і управління належним використанням інтелекту людських ресурсів, морально-ціннісними орієнтирами, професійністю, інноваційністю, якістю і динамічністю яких визначаються економічні, соціальні і екологічні результати та наслідки природокористування.

Адже, якщо природокористування відбуватиметься виключно за критеріями задоволення потреб і отримувати вигод (без належного залучення інтелектуальних ресурсів, інтелектуальної підтримки і супроводу на основі використання т. зв. «енвайроментальних» опцій), наслідки природокористування стають в кращому випадку нікчемними і плачевними, а в гіршому – катастрофічними та локально і/або глобально небезпечними.

Таким чином, як бездумне і неусвідомлене, так і усвідомлено хижачке та злочинне природокористування, приклади і жахливі наслідки якого сьогодні спостерігаються щодо всіх ресурсів природи як у всьому світі, так і в Україні, є наслідком саме неналежного використання інтелекту людей і організованих людських спільнот недосконалістю інтелекту представників їх керуючих еліт.

Прикладами такого аінтелектуального відношення до природи і природних ресурсів сьогодні є ніким не контрольована «бурштинова лихоманка», яка уже знищила більше як 3,5 тисяч гектарів лісу в кількох областях України [5]. Це і злочинне вирубування лісів в українських Карпатах, яке стає причиною повеней і посух, знищення фауни і флори [6], це і вугільні копанки на сході України як «... соціальна, енергетична і корупційна проблеми одночасно» [7], це і звалище під Львовом як «... останнє «сміттєве» попередження для всієї країни» [8] і не тільки.

З метою уникнення апокаліптичних наслідків несвідомого, нераціонального чи свідомо злочинного природокористування в різних сферах життєвої активності людей як в локальних, так і глобальних масштабах інтегральному інтелекту міжнародної наукової спільноти слід сконцентруватися на пошуку, ідентифікації, теоретичному обґрунтуванні і практичному впровадженні в процеси управління діяльністю людей і їх спільнот управлінських технологій з потенціалом ефективного використання в першу чергу інтелектуальних ресурсів. При цьому, ініціаторами і провідниками використання таких інтелектуально орієнтованих управлінських технологій повинна стати управлінська еліта суспільства.

Тільки в цьому випадку будь-яким процесам природокористування будуть обов'язково передувати організація належного управління процесами інтелектокористування, а результатом забезпечення керівними елітами належного інтелектокористування стане генерація людством таких інтелектуальних продуктів щодо можливостей, напрямів, способів і цілей використання будь-яких інших ресурсів природи (тонких, духовних і т. п. полів), а також прийняття всебічно обґрунтованих рішень щодо їх реалізації з отриманням всебічно обґрунтованих, економічно виправданих і матеріально нешкідливих результатів (щільних, фізичних і т. п. полів).

Тобто, не навчивши суспільство раціональному інтелектокористуванню ми не зможемо сформувати «... на основі активізації процесів мислення в напрямку пошуку економічно ефективних способів суспільного природо-виробництва з метою досягнення сталого розвитку» [9].

Саме про зростання ролі і активізацію процесів мислення свідчить триваючий перехід людства до використання концепцій економіки сталого розвитку, економіки знань, інтелектуальної або інформаційної економіки, формування мережевого суспільства та ін. з використанням відповідних управлінських технологій та інструментів, орієнтованих на активізацію і мотивацію інтелекту (індивідуального, групового, колективного, синтетичного, інтегрального тощо) для його функціонування в нових умовах і потребах ресурсозбереження і пошуку ефективних інноваційних форм господарської діяльності людини в природі.

Позитивні приклади генерування і практичної апробації таких підходів завжди існували, існують і сьогодні на різних рівнях світової ієрархії материків, держав і міждержавних об'єднань, регіонів і їх територій, транснаціональних і трансрегіональних компаній, окремих підприємств та їх кластерів тощо. Однак, масштабність і наслідки їх використання є явно недостатніми для формування помітних позитивних змін в природному середовищі існування сучасної людини, стан якого продовжує динамічно погіршуватись.

На рисунку 1 нами запропонована схема організації процесу природокористування в будь-якій сфері людської активності як варіант вирішення проблеми раціоналізації використання людством природних ресурсів планети Земля за умов пріоритету його інтелектуального забезпечення шляхом впровадження процесів і процедур інтелектокористування в управлінську практику, а іншими словами – інтелектуалізації управління природокористуванням.

В основу створення схеми нами покладено традиційний поділ природи планети на живу і неживу, кожна із складових яких характеризується певним ресурсом і потенціалом корисності в разі її використання людством.

Очевидно, що добробут суспільства не повинен досягатися за рахунок втрати добробуту планети, що вимагає необхідності здійснення постійного моніторингу вимоги рівноваги двох складових спільного добробуту, який формує відхилення від точки збалансованого стану (елемент порівняння $\pm\Delta=0$) і формування обов'язкового зворотного зв'язку як для тих, хто використовує ресурси, так і для тих хто їх відновлює, зберігає, захищає, вступаючи (при необхідності) в конфлікти із споживачами.

Тобто, за рівності добробуту людини та добробуту її природного оточення, відхилення системи людина-природа від збалансованого стану ($\Delta=0$), чим самим забезпечується така культура природокористування, яка виступає формою раціоналізації економічних відносин і ефективно інтегрує екологічні та економічні аспекти, а її домінуючою цінністю стає висока якість життя теперішніх та майбутніх поколінь, що однозначно забезпечує функціонування нової економічної моделі, відомою у практиці природокористування під назвою «сталий розвиток».

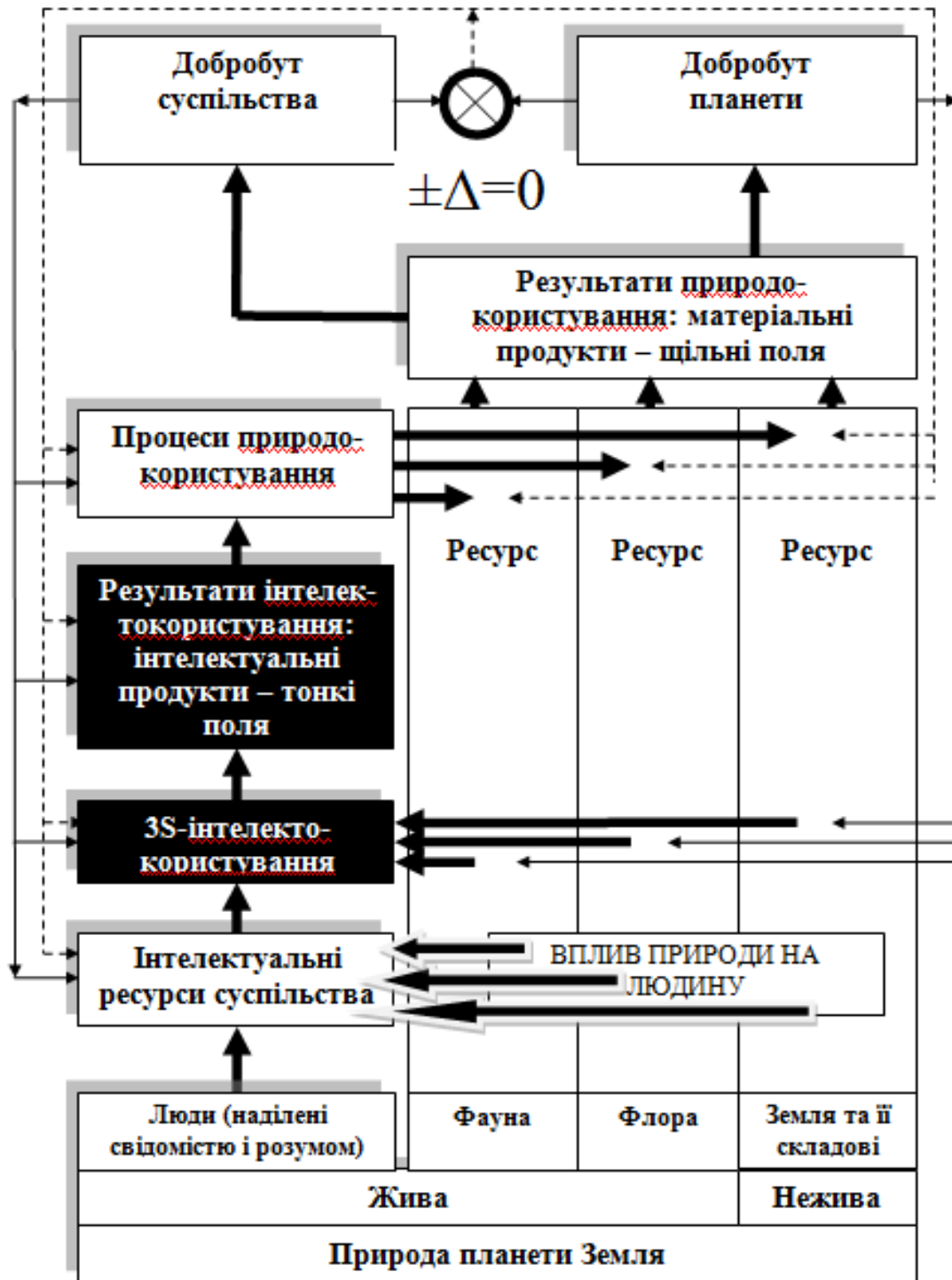

Рис. 1 – Схема процесу інтелектуалізації природокористування в будь-якій сфері людської активності як варіант вирішення проблеми раціоналізації використання людством природних ресурсів планети Земля

Таким чином, саме інтелектокористування є основою такої екологічної культури природокористування, яка полягає у розумінні, формуванні і підтриманні економічних відносин, ціннісною прерогативою яких є раціональне поведіння суб'єктів господарювання з навколишнім природним середовищем з одночасним отриманням стійких економічних переваг. Орієнтована ж на сталий розвиток культура інтелектуально обґрунтованого виробництва необхідних людству товарів і послуг полягатиме або у повній відмові від виробництва хоча і потрібних, але обтяжених екологічними проблемами продуктів (безповоротне знищення природних ресурсів, забруднення довкілля відходами виробництва і споживання), або використанні інтелектуального потенціалу тих же людей для уникнення необхідності знищення або вичерпання природних ресурсів на

потребу отримання економічних благ, сукупна вартість яких визначає рівень економічного зростання але не здатна відтворити втрати природи.

Таким чином, глобальне природокористування вимагає організації і глобального інтелектокористування, в зв'язку з чим особливий інтерес з в контексті нашої теми становить т. зв. концепція раціоналізму в природокористуванні, якою культура глобального природокористування розглядається крізь призму соціально, екологічно і економічно інтелектуалізованої діяльності людини.

Розуміючи під інтелектуалізованим природокористуванням забезпечення розумної рівноваги між економічними та екологічними інтересами ($\Delta=0$), яка досягається усвідомленням соціально-економічно-екологічних законів, автор дослідження [10] наголосив, що соціально-економічна діяльність має бути обов'язково врівноваженою і адекватною екологічній ситуації, не повинна суперечити природним законам, призводити до негативних і незворотних деградаційних процесів у природі, що повністю відповідає місцю і ролі інтелектокористування та інтелектуалізації у процесі природокористування.

Таким чином, процес, технології та інструменти інтелектокористування і належне управління ним сучасними керівними елітами країн, керівниками національного і транснаціонального бізнесу і, навіть, пересічними громадянами різних країн через свої електоральні канали впливу на своїх очільників, слід розглядати як безальтернативну умову будь-яких процесів природокористування з отриманням від цього необхідних людству економічно ефективних, соціально відповідальних і екологічно безпечних результатів його сталого розвитку.

Література

1. Наукові основи національної стратегії сталого розвитку України / [за наук. ред. акад. НАН України, д. е. н., проф. М.А. Хвесика]; Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2013. – 40 с.

2. Тимків І. В. Соціально-економічні імперативи глобального розвитку : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук, спец. 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини / І. В. Тимків. – К.: КНЕУ ім. В. Гетьмана, 2010. – 25 с.

3. Петренко В. П. Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах : наукова монографія / В. П. Петренко. – Івано-Франківськ: «Нова Зоря», 2006. - 352 с.

4. Петренко В. П. Щодо ідентифікації процесу інтелектокористування в якості фундаментальної проблеми раціоналізації використання людством природних ресурсів планети / В. П. Петренко // Матеріали міжнар. наук.-практ. конференції «Економіка та управління в нафтогазовому комплексі України: актуальні проблеми, реалії та перспективи» (21-23 вересня 2016 р., м. Івано-Франківськ). – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2016. – С. 77-78.

5. Гришко Л. «Бурштинова лихоманка» загрожує Україні екологічною катастрофою / Л. Гришко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://econews.bei.org.ua/2016/03/blog-post_24.html

6. Жуйко В. Невтішні прогнози вирубки Карпатських лісів: повені, посухи та знищення фауни / В. Жуйко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zik.ua/news/2016/03/03/677740>

7. Макогон Ю. Вугільна галузь України: проблеми та перспективи сталого розвитку / Ю. Макогон // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/monitor/desember08/5.htm>

8. Кокотюха А. Грибовецьке звалище. Останнє «сміттєве» попередження для всієї країни / А. Кокотюха // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://glavred.info/avtorskie_kolonki/griboviche-zvalische-ostannye-smittyeve-poperedzhennya-dlya-vsyyeyi-krayini-371027.html

9. Мареха І. С. Ресурсозбереження як форма раціоналізації природокористування в умовах сучасних економічних відносин / І. С. Мареха // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. – Вип. 2. – С. 905–909 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.global-national.in.ua/archive/2-2014/187.pdf>

10. Степанюк Н. А. Економічні аспекти екологізації виробництва у контексті формування господарського механізму оптимального природокористування / Н. А. Степанюк // Науковий вісник. Національний лісотехнічний університет України. – 2005. – Вип. 15.6. – С. 357-360.